

Актуальні
питання
слов'янського
мовознавства

Випуск XIX

Одеса-2024

Міністерство освіти і науки України

Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

Кафедра слов'янського мовознавства

*Актуальні питання
слов'янського мовознавства*

Випуск XIX

Одеса
2024

ББК 81.41я43
УДК 808.1 (082)

У збірнику вміщені статті зі широкого кола лінгвістичних та методичних проблем славістики: з питань історії та теорії слов'янських мов, методики викладання дисциплін славістичного та лінгвістичного циклу.

Для викладачів вищих та середніх навчальних закладів, аспірантів, студентів, усіх, хто цікавиться проблемами сучасного слов'янознавства.

Відповідальний редактор –

О.О. Ілясов

Редакційна колегія збірника:

доктор філологічних наук, професор *В.Б. Мусій*
кандидат філологічних наук, доцент *О.М. Новак*
кандидат філологічних наук, доцент *М.А. Сокаль*
кандидат філологічних наук, доцент *О.О. Кон*
кандидат педагогічних наук, доцент *А.О. Буднік*
кандидат філологічних наук, доцент *Н.І. Кердівар*
кандидат філологічних наук, викладач *В.В. Дашкова*
викладач *Н.К. Турбарова*
викладач *О.О. Ілясов*

Рецензенти:

Н.Г. Ареф'єва – доктор філологічних наук, професор, Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Ю.А. Шпаляренко – кандидат педагогічних наук, старший викладач, ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

Друкується за ухвалою Вченої ради ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», протокол № 7 від 26 грудня 2024 року

© Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», 2024

© Кафедра слов'янського мовознавства, 2024

© О.О. Ілясов, упорядник, 2024

<i>Топал Д.Ю. (науковий керівник – к. філол. н., доцент Сокаль М. А.)</i>	
Про засвоєння навички правильного письма здобувачами початкової освіти.....	91
<i>Мирзахмедова К.М. (науковий керівник – к. філол. н., доцент Сокаль М. А.)</i>	
Організація роботи над елементами лексики у початковій школі.....	95
<i>Атаман М.С., Кон О.О.</i>	
Особливості збагачення мовлення учнів початкових класів фразеологічними одиницями на основі міжпредметних зв'язків.....	98
<i>Гур'янова Д.С., Кон О.О.</i>	
Етимологічна робота на уроках української мови у початкових класах.....	106
<i>Салій Ю. (науковий керівник – к. філол. н., доцент Сокаль М. А.)</i>	
Особливості монологічного мовлення та завдання для його розвитку у здобувачів початкової освіти.....	113
<i>Саєнко О.Р., Кон О.О.</i>	
Формування мовленнєвої компетенції учнів початкових класів засобами лінгвістичної казки.....	119
<i>Закаляпіна С.С., Кон О.О.</i>	
Активізація словникового запасу молодших школярів під час роботи з текстами художніх творів.....	127
<i>Кон О.О.</i>	
Практичні аспекти вивчення латинської мови у закладах вищої освіти.....	135
<i>Сокаль М.А., Ілясов О.О.</i>	
Зайомство майбутніх перекладачів з невербальною складовою етикету.....	142
<i>Ілясов А.А., Кон О.О.</i>	
Ігри з лінгвістичним компонентом як засіб розвитку мовленнєвої компетенції здобувачів вищої освіти на практичних заняттях з риторики.....	149
<i>Дашкова В.В.</i>	
Зоосемічні фразеологічні одиниці як аспект вивчення лексики української мови іноземними студентами.....	157
НАШІ АВТОРИ.....	166

ЗАЙОМСТВО МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ З НЕВЕРБАЛЬНОЮ СКЛАДОВОЮ ЕТИКЕТУ

У статті описано особливості знайомства здобувачів вищої освіти із культурними відмінностями у невербальній поведінці представників різних культур, з їх впливом на міжкультурне спілкування. Розглянуто, як знання невербальної складової етикету може допомогти в успішній інтерпретації й перекладі.

Ключові слова: етикет, переклад, невербальне спілкування, міжкультурна комунікація

Вивчення елементів, що відносяться до невербальної складової комунікації, таких як жести, міміка й просторові відносини має виключне значення для майбутніх перекладачів, оскільки ці елементи будуть грати важливу роль у їх подальшій професійній діяльності.

Слід зазначити, що значна частина труднощів у спілкуванні із представниками різних культур пов'язана із незнанням первісних основ міжкультурної комунікації, а зокрема – невербальної поведінки. Відомий спеціаліст із невербальної складової спілкування Алан Піз вважає, що невербальні сигнали несуть у 5 разів більше інформації, ніж вербальні, і у випадку, коли сигнали є неконгруентними, тобто якщо виникає протиріччя між вербальною та невербальною складовою, люди покладаються на невербальну інформацію, віддаючи їй перевагу [2].

Вивчення досвіду викладання основ етикету свідчить про те, що навчання жестам повинне здійснюватися з рецептивною метою, щоб дати можливість майбутнім перекладачам адекватно розуміти інокультурні

жести. Навчання має проводитися шляхом демонстрації й порівняння, тому що ніякі ілюстрації не можуть адекватно передати динаміку виконання й специфіку національної жестикуляції.

Невербальні засоби спілкування допоможуть спеціалістам з перекладу орієнтуватися в різних соціальних ситуаціях і регулювати власну поведінку при бесіді із представниками іншої культури, глибше розуміти один одного й на основі цього корегувати свою поведінку в процесі перекладацької діяльності. Тому, у першу чергу, у здобувачів вищої освіти, які вивчають основи етикету, необхідно сформувати наступний перелік знань, умінь і навичок:

1) ціннісно-значеннєві установки, розуміння сутності й ролі культури невербального спілкування у міжкультурній комунікації;

2) емоційну чуйність, здатність орієнтуватися на широкий спектр засобів, готовність до спілкування;

3) здатність до активного невербального спілкування в процесі міжкультурної комунікації;

4) володіння системою знань в області іншомовного невербального спілкування, а саме:

- знання значень номінативних і емоційних жестів, при цьому необхідно звернути особливу увагу на українські жести, на лакуни у міжкультурному невербальному спілкуванні й на безеквівалентні для представників інших культур українські жести;

- знання про особливості відносин, які стосуються оперативного й адекватного визначення особистого простору, відношення до якого відрізняється в кожній культурі, тому, якщо учасники комунікації належать до різних культур, можуть виникнути проблеми й непорозуміння.

Так, за словами української дослідниці невербальних засобів комунікації у контексті взаємодії культур І. Фецько: «Просторові зміни приз-

водять до зміни тональності спілкування, надають йому інших акцентів» [5, с. 193].

Наприклад, встановлено, що для представників європейських націй відстань між співрозмовниками збільшується із півдня на північ. Найменшою вона є в Італії, де для комфортного спілкування співрозмовникам достатньо 40 см. Найбільшою – в скандинавських країнах, де комфортна для спілкування відстань наближається до 2 м.

- знання про використання інтонаційних явищ, пов'язаних з голосом і потребуючих концентрації уваги на змісті сказаного. Це інтонація, мелодія мовлення, наявність і тривалість пауз, гучність, тембр голосу, ритм мовлення і т. ін. Крім того сюди можна віднести звуки несловесного змісту – потьохкування язиком, подихи і т. ін.

5) високу швидкість дізнання й застосування невербальних еталонів, здатність виявляти проблеми в спілкуванні;

6) уміння вирішувати проблемні ситуації із застосуванням засобів невербального спілкування;

7) стійкість до маніпулятивних впливів, що здійснюються за допомогою невербальних засобів спілкування;

8) уміння використання невербальні засоби спілкування з метою виділення значимих фрагментів висловлення;

9) уміння моделювати адекватні ситуації спілкування, невербальної поведінки з метою:

- вступу в контакт, підтримки контакту й виходу з нього із урахуванням особливостей взаємодіючих культур;

- створення сприятливого враження;

- вибору відповідних до національного етикету й ситуації засобів невербального спілкування при реалізації комунікативних актів вітання, прощання, вибачення, поздоровлення;

10) уміння, спрямовані на збереження значеннєвої й емоційної інформації висловлення за допомогою використання відповідних до вихідного тексту й ситуації невербальних засобів;

11) уміння перемикавання з одного невербального коду на іншій, тобто облік культурних відмінностей у використанні й інтерпретації невербальних засобів.

Паралельно формованим умінням використання засобів невербального спілкування необхідно розбудовувати навички й уміння інтерпретації сприйнятої інформації, а саме: навички й уміння інтерпретації невербальної інформації вголос і подумки; за допомогою опори, без опори; мовні навички

і вміння оцінки використання засобів невербальної поведінки.

Як показав аналіз літературних джерел, формування вмінь невербального спілкування проходить у кілька етапів, через досягнення наступних рівнів:

1. Емпіричний рівень – на цьому рівні відбувається констатація того, що, що навчається не розуміє цінності володіння вміннями невербального спілкування, має недостатню мотивацію до формування даних умінь, його знання в цій області є поверхневими й неповними; що навчається проявляє низьку стійкість до маніпулятивних впливів, здійснюваних за допомогою невербальних засобів.

2. Репродуктивний рівень припускає:

- Більш усвідомлене відношення до невербального компонента міжкультурного спілкування;

- Перехід від ролі стороннього спостерігача до невербального взаємодії в спілкуванні;

- Досить великий обсяг знань в області невербального спілкування, не демонструє у діяльності через слабкий розвиток практичних умінь;

- Безсистемність у протидії маніпуляціям, що здійснюються через невербальне спілкування.

3. Продуктивно-творчий рівень:

- Виразне розуміння цінності й змісту використання невербальних засобів у спілкуванні;

- Зацікавленість в оволодінні вміннями невербального спілкування;

- Емоційна чуйність, готовність до спілкування;

- Розвинена здатність до активного невербального спілкування в процесі міжкультурного спілкування, використання широкого спектра невербальних засобів;

- Висока швидкість дізнавання й застосування еталонів невербального спілкування;

- Уміння швидко вирішувати проблемні ситуації із застосуванням елементів невербального спілкування;

- Стійкість до маніпулятивних впливів, здійснюваних за допомогою засобів невербальної комунікації.

Рівні сформованості вмінь невербального спілкування визначаються через систему критеріально-показових ознак:

1. Ціннісний – сформованість ціннісно-значеннєвих установок, розуміння сутності й ролі невербального спілкування в діяльності.

2. Особистісний – емоційна чуйність, готовність до зближуючого спілкування, орієнтація на широкий спектр невербальних засобів.

3. Ресурсний – здатність до активного невербального спілкування, володіння системою знань у даній області.

4. Поведінковий – розв'язок проблемних ситуацій за допомогою невербальних засобів.

Так, для орієнтування в різних соціальних ситуаціях і при бесіді із представниками тієї чи іншої культури необхідно сформувати певний перелік умінь і навичок: високу швидкість дізнавання й застосування не-

вербальних еталонів, стійкість до різного роду маніпуляцій, що здійснюються за допомогою невербальних засобів спілкування, вміння перемикання з одного невербального коду на іншій.

Для того щоб спілкування в іншомовному середовищі успішно відбулося, необхідно хоча б пасивно володіти головними невербальними виразними засобами.

Невербальне спілкування виконує наступні функції:

- 1) Репрезентація емоційного стану;
- 2) Доповнення або заміщення мовного висловлення;
- 3) Регуляція міжособистісних відносин;
- 4) Обмін ритуалами;
- 5) Регуляція самопрезентації.

У зв'язку із цим було відзначено, що при розмові людина не залишається нерухливою, її жести й вираження особи змінюються. При ігноруванні даних особливостей мовлення втрачає свою емоційність, порушується логіка, у певних випадках губиться зміст. Незнання характерних рис невербального спілкування може привести до утруднення взаєморозуміння й непорозумінням.

Слід звернути увагу, що правильне тлумачення значень, а також правильне використання в процесі комунікації тих або інших невербальних сигналів забезпечує успішність спілкування. Разом з тим слід підкреслити, що для досягнення взаєморозуміння з партнером по комунікації, необхідна погодженість сигналів тіла з мовною складовою.

Список використаних джерел

1. Махній М.М. Етнопсихологія і міжкультурна комунікація. Чернівці : Видавець Лозовий В.М., 2015. 256 с.

2. Піз А. Мова рухів тіла. Конспект книги. URL: <https://samoosvita.in.ua/allan-piz-mova-ruhiv-tila-konspekt-knygy>
3. Тимкова В. Проксемічні особливості невербального ділового спілкування менеджера. *Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах*. 2018. Вип. 37. С. 80–86.
4. Ущатовська І. В. Ідіоетнічні ознаки проксеміки та хронеміки як невербальних кодів крос-культурної комунікації. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2016. Вип. 10. Т. 3. С. 170-174.
5. Фецько І. Дистанція як невербальний засіб комунікації у контексті взаємодії культур: національний і психолінгвістичний виміри. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип 35. Т. 5. С. 191-196.

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К.Д. Ушинського»

Кафедра слов'янського мовознавства

Науково-методичне видання

**Актуальні питання
слов'янського мовознавства**

Випуск XIX

*Здано до набору 31.11.2024. Підписано до друку 15.12.2024
Папір офісний. Гарнітура «Таймс». Ум. друк. арк. 4,94.
Обл.-вид. арк. 4,56. Тираж 300 прим.*

Актуальні питання слов'янського мовознавства / відп. ред. О.О. Ілясов. Вип. XIX. Одеса : Homeless Publishing, 2024. 169 с.

У збірнику вміщені статті з широкого кола лінгвістичних та методичних проблем славістики: з питань історії та теорії слов'янських мов, методики викладання дисциплін славістичного та лінгвістичного циклу.

Для викладачів вищих та середніх навчальних закладів, аспірантів, студентів, усіх, хто цікавиться проблемами сучасного слов'янознавства.

ББК 81.41я43
УДК 808.1 (082)